

В. С. К а л а ш н и к

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Національне та інтернаціональне в поезії Василя Мисика

Калашник В. С. Національне та інтернаціональне в поезії Василя Мисика. Стаття присвячена осмисленню й оцінці наукових здобутків видатного українського лінгвіста В. В. Акуленка, творча діяльність якого тривалий час була пов'язана з Харківським університетом. На основі концепції вченого про значущість інтернаціональних елементів у мовах світу розглянуто національні ознаки мовної форми поезії В. Мисика в їх єдності з почерпнутим із іншомовних джерел, насамперед із культур європейських і східних народів. На тлі засобів творення національного колориту схарактеризовано низку інтертекстем, наголошено на їх естетичній функції. Зроблено висновок про збагачення української художньої картини світу вживаними в ліриці В. Мисика інтернаціональними елементами.

Ключові слова: національне, інтернаціональне, поезія, інтертекстеми, естетична функція, художня картина світу.

Калашник В. С. Национальное и интернациональное в поэзии Василя Мысыка. Статья посвящена осмыслению и оценке научных достижений выдающегося украинского лингвиста В. В. Акуленко, творческая деятельность которого длительное время была связана с Харьковским университетом. На основе концепции ученого о значимости интернациональных элементов в языках мира рассмотрены национальные признаки языковой формы поэзии В. Мысыка в их единстве с заимствованным из иноязычных источников, прежде всего из культур европейских и восточных народов. На фоне средств создания национального колорита охарактеризован ряд интертекстем, подчеркнуты их эстетические функции. Сделан вывод об обогащении украинской художественной картины мира употребляемыми в лирике В. Мысыка интернациональными элементами.

Ключевые слова: национальное, интернациональное, поэзия, интертекстеми, эстетическая функция, художественная картина мира.

Kalashnyk V. S. National and International in Vasyl Mysyk's Poetry. The article is an attempt to comprehend and evaluate scientific achievements of the prominent Ukrainian linguist V. V. Akulenko whose activity was connected with Kharkiv University for a long time. On the basis of the scientist's conception about the importance of international elements in world languages, national signs of V. Mysyk's poetry language form are considered in their unity with the adopted from foreign sources, primarily from the cultures of European and Eastern peoples. On the background of the means of creating national colour, a number of intertextemes are characterized, their aesthetic functions are emphasised. A conclusion is made about enriching Ukrainian linguistic world image by the international elements used in V. Mysyk's lyrics.

Key words: national, international, poetry, intertextemes, aesthetic function, artistic world image.

Теоретичним підґрунтям цієї статті на мовному матеріалі лірики В. Мисика стало осмислення й оцінка лінгвістичної спадщини видатного українського лінгвіста професора Валерія Вікторовича Акуленка, творча діяльність якого тривалий час була пов'язана з Харківським університетом. Серед вагомих наукових здобутків вченого особливе місце належить концепції інтернаціональних елементів у мовах світу. Дослідницька увага В. Акуленка зосереджувалася насамперед на лексичному складі та функційно-семантичних полях інтернаціоналізмів. У зв'язку зі сказаним варто назвати базову з означеної проблеми його монографію «Питання інтернаціоналізації словникового складу мови» (1972; російською мовою), а також колективну працю за його участі як співавтора й редактора «Інтернаціональні елементи в лексичній й термінології» (1980). Ідеї науковця були пошуком відповідей на проблему функціонування мови з огляду на глобалізаційні процеси, що суттєво

впливають на мову, визначаючи великою мірою сучасний її стан і шляхи подальшого розвитку. В енциклопедичній статті про В. Акуленка названо також різногалузевий соціолінгвістичний збірник «Інтернаціональне і національне в літературі, фольклорі й мові» (1969), співавтором якого він був. Зауважмо, що виявити саме так назване видання нам не вдалося. Очевидно, тут укралася помилка у формулюванні назви, а йшлося насправді про видання матеріалів проведеної в Кишеневі 29 вересня 1969 року наукової конференції до 100-річчя Леніна за темою «Национальное и интернациональное в литературе и языке». Книжка мала аналогічну назву, особиста бібліографія В. Акуленка містить посилання на опубліковану в тому виданні його статтю «Типы интернациональной общности знаков в лексике языков». У 1971 році в Кишеневі вийшов друком колективний збірник статей уже з розширеною темою: «Национальное и интернациональное в литературе, фольклоре и языке», де була й стаття

В. Акуленка «Интернациональные элементы в лексике языков» [3:251–264]. У ній, як і загалом у збірнику, основна увага приділялась інтернаціональному, процесам зближення мов і культур у розумінні, визначеному тогочасною мовною політикою багатонаціональної радянської держави.

Попри явне зміщення акцентів у бік інтернаціонального, що було зумовлено офіційним політичним курсом радянської ідеології другої половини минулого сторіччя, особливо в 60–80-і роки, оминати проблему національного, звичайно ж, не можна було. У висновку до раніше згаданої монографії про інтернаціоналізацію словникового складу мови (там була описана лексика сучасної російської мови у вказаному аспекті) В. Акуленко справедливо підкреслив, що «інтернаціональне не суперечить національному, а втілюється в ньому, становлячи, поряд із національно-специфічними рисами, надзвичайно важливий складник національного» [1:199]. Ця думка повторена й актуалізована також у пізнішій публікації вченого [3:264]. Взаємодію національного та інтернаціонального, заявлену наведеним підсумковим положенням авторитетного дослідника, визначного мовознавця, виразно демонструє самобутня поезія Василя Мисика – як оригінальна, так і перекладна.

Своєрідність Мисиківського поетичного світу якраз і визначається органічним поєднанням узятого з національних джерел [див.: 2] та сприйнятого й засвоєного з традицій світової класики, зокрема втілюваного в художню практику неокласиками [див.: 6]. Розширення меж етнічно маркованого образного світосприймання вже на початку творчого шляху поета засвідчило високої мистецької орієнтації останнього, передусім його захоплення здобутками античних авторів. Подальші етапи творчості з доповненням оригінальних художніх пошуків активно перекладацькою діяльністю в царині поезії зумовили появу поряд із європейським східного ареалу міжнародних контактів і впливів. У пропонуваній увазі шановних учасників конференції доповіді робимо спробу окреслити характерні для поетичної спадщини В. Мисика ознаки перетину і взаємодії національних та інтернаціональних елементів як на рівні змісту, так і в мові окремих творів, у системі їх виразових засобів. Матеріал для аналізу взято із сучасного видання збірки вибраної лірики В. Мисика «Чорнотроп» [4], до якої, вважаємо, внесено кращі поетичні твори автора, показові, зокрема, й щодо нашої теми.

Народнопоетична образність, притаманна всій поезії В. Мисика, а не лише ранній, відіграє стрижневу текстотвірну роль в ідіостилі митця й виявляє природність фольклорних традицій у його міфотворчому світі. Маємо на увазі постійне заглиблення поета до етнічно маркованих архетипів міфологічної свідомості, що, як зауважує

Е. Соловей [7], узагалі характерне для філософської лірики авторів, які просто дихають народним. Уже назви більшості поетичних творів В. Мисика із цього погляду мають образно-символічну значущість: «Літо», «Возовиця», «Сосни», «Під Івана Купала», «Вітер», «Ранок», «Жайворонок», «Козак Голота», «Цвіт вишні», «Суховій», «Спека», «Перед жнивими», «Стара-стара», «Біля криниці», «Крихта», «Легіт», «Верховіття», «Телесики», «Стежка», «Скарб», «Мати-осінь», «Чорнотроп», «Обрій», «Дуби», «Гетьманівна», «Краса», «Батько», «Березень», «Балка», «Сад пам'яті», «Шлях» та ін. Тексти кожного з віршів цього ряду наповнені словесними образами, що створюють виразний національний колорит: «<...> Біжать тонким димком підсинені луги, / Під насипом – бур'ян, полин сухий, ромашки, / Тут вітер розрізнув тонке п'іткання кашки, / Там соняшня дрібне, забуте на стеблі / Вже стятому, спішисть в останньому теплі / Ще квітку викинуть. Сняк терпкий, що літом / Заяр'я заливав сір'яво-синім цвітом, / Підсох і спопелів – і рідко де між ним / Півсонна вже бджола дзвенить крильцем ясним» [4:11].

У наведеній розлогіій ілюстрації з поезії «В дорозі» наявні не тільки численні атрибути української природи, передусім фітоніми, а й відповідні авторські лексичні новотвори (*соняшня*, *заяр'я*; *сір'яво-синій* – про *цвіт*, також *лелечать* – з іншого вірша), що в цілісному контексті є показниками національного. Останнє увиразнюється також подальшою образною замальовкою. «У балці – ряд хатин, круг їх – черешні, сливи, / І стежечка тонка тече туди, де вишир / Долина розляглась. Який глибокий мир!» [там само]. А ще в розглядуваній тут віршовій медитації, асоціативно пов'язаній із Шевченковою поезією «Садок вишневий коло хати», є згадка про пастушків, які «в цурки граються» [4:12], і про «кранчатих червоних комахин», яких пригріло осіннє сонечко. Автор актуалізує суттєві деталі з поміченого й пережитого власне українською й питоמו українською лексикою широкого вжитку, але нерідко включає також рідше використовувані слова (наприклад, розмовне *заморока*). Та особливо значущими маркерами національного в Мисиковій ліриці є специфічні найменування різних реалій, у тому числі власні назви, безпосередньо пов'язані з історією, побутом та культурою українського народу: *скарб*, *возовиця*, *жито*, *гай*, *джерело*, *будинок*, *хата*, *тин*, *могила*, *гетьманівна*, *господар*, *господиня*, *купальський* (спів), *чумак*, *коханець*, *коханка*, *кохання*, *весілля*, *обрій*, *Вишгород*, *Байда*, *козак Голота*, *Дніпро*, *князь Мономах*, *Ярославна*, *Січ*, *Телесик*, *блискавиця*, *Сковорода* і т. ін. Чи не найважливішою рисою В. Мисика як національного поета, вписаного у вселюдський, світовий контекст, є непереврене вміння органічно поєднувати в ліричному творі опис, здавалось би, буденних, звичайних явищ зі

зверненням до високого, духовного, як-от, приміром, уживанням у віршовому звертанні до весняного дощику культури з іменем Г. Сковороди: «Я, закоханий хтозна в кого, / Вже ладен почути край танку / Флейту Сковороди самого» [4:20]. Саме в такий спосіб формувався художньо виражений справжній патріотизм видатного лірика й неперебутня естетична вартість створеного ним.

«Духовні верховіття» – так назвав передне слово до аналізованої нами збірки «Чорнотроп» молодший колега майстра Анатолій Перерва. «Високомистецька справжність поетичного світу Василя Мисика, – наголошує він, – не потребує атестації. Упродовж багатьох десятиліть слово майстра надійно і просто живе у свідомості народній, не потураючи припливам і відпливам різноманітних літературних псевдоновацій, несе в собі дух свого часу <...> Василь Мисик зірким поглядом художника вдивляється в конкретику звичних земних речей і явищ, через зірко помічені найтонші порухи душі, одвічні як “і в часи Бояна” зміни картин природи, утверджує значущість людських діянь, співмірних хіба що рухові планет» [5:6–7]. Не можна залишити поза увагою підкресленої поетом-критиком закоріненості митця в рідну стихію, справжності його художньої картини світу.

У поетичній творчості В. Мисика відчутним є зауважене В. Акуленком органічне сприйняття національним інтернаціонального, розширення творчих можливостей рідного слова його зіставленням із іншомовними відповідниками, які й формують загальний фонд інтернаціоналізмів. Ось приклад із поезії «Весна 1930»: «<...> Завивають у лісі тугі мелодії, / В деревах виють **монгольським гулом**, – / **І хутір** в яру притуливсь **аулом**, / Притуливсь **аулом**, до нив припав, / Мов слухає тупіт далеких лав» [4:26]. Виділені іншомовні лексеми, зокрема паралель до слова *хутір*, створюють акцентоване враження стихії у зв'язку з історичною аналогією та східною зумовленістю (і природним напрямком вітру, і ординством).

Інтернаціональне в поезії В. Мисика ми розглядаємо дещо вужче, аніж орієнтує наукове лінгвістичне визначення ітернаціоналізму в енциклопедії «Українська мова»: «<...> слово або вислів, що належить до спільноетимологічного фонду ряду мов, близьких походженням або історичною належністю до певної зони» [8:233]. Приймаючи таку дефініцію в цілому й повністю поділяючи подальшу думку про інтернаціоналізми як важливе джерело спільної лексики та фразеології мов, де вони поширені, свідомо обмежуємо відповідний матеріал художньо вартісними запозиченнями з різних мов – як європейських, так і східних. У творчості В. Мисика це насамперед використання образів світової класики, імен авторів та літературних персонажів,

широко відомих багатьом народам та їхнім мовам. А з літературознавчого погляду таке потрактування можливе, як видається, і щодо мотивів, жанрових ознак, системи образності загалом.

Вище йшлося про піетет В. Мисика до класичної спадщини, до античних авторів, у яких молодий поет навчався ясності та стислості. Силу й красу художніх творів стародавніх митців відкрив йому, як зауважила Г. Синьоок [6], М. Зеров. Звідси Мисикові міркування про «круговорот» культурологічного досвіду, про перегук культур класичної і модерної. У поетичних текстах В. Мисика знаходимо досить важливі в ідейно-художньому плані вкраплення тих елементів, які правомірно віднести до інтернаціональних у їх єдності з національними. Ось показовий, гадаємо, приклад – фінал датованого 1925-им роком вірша під назвою «Возовиця»: «*Їдуть. Люшині порипують. Трудно ступають корови. / Знову спускається дощ / “Хоч ти плач!” / І так само минають / Дні й роботи, як за часів Гесіода*» [4:10]. Згадка про відомий твір античної літератури та його автора своєрідно підсумовує роздуми ліричного героя про сьогодення крізь призму історичного досвіду.

В. Мисик постійно звертається до вічних образів, і останні невимушено постають в численних його аллюзіях та ремінісценціях. Один із відносно ранніх творів поета має назву «Уленшпігель співає півнем» (1927), де можна відчутти відгомін революційних повстань, зокрема в мікрообразах *полум'я гніву, жаждоба помсти; Фланрії й волі діти*. У тому ж семантико-стилістичному ключі подано й звернені до спілняка Ламе слова героя середньовічного народного епосу Уленшпігеля: «*Фландрія вже і сама встане. / Чуєш? – півнями кричить вона*» [4:16]. Близький тематично також твір «Робін Гуд», у якому оспівано народного месника, що не давав спокою ні лордам, ні королеві. Проте гнів бунтарів не був спрямований на трудівників: «*Хай мирно за плугом орач іде / І сіє у добрий час, / І йомен вільний нехай ніде / не терпить шкоди од вас*» [4:25]. Такою була настанова Робіна Гуда, ім'я якого широко відоме у світі і, безперечно, може бути віднесене до сфери інтернаціональних номінацій. Аналогічно характеризуємо й інші оніми цього твору: *Джон* (Маленький Джон), *Шервуд*, *Нотінгам*. Історико-культурні асоціації зумовили появу в художній мові В. Мисика стрижневих образів (і, відповідно, їх мовної репрезентації) також у поезіях «Рим» (1960) та «Серце Бернса» (1963). Мікрообраз у назві й тексті останнього із названих віршів – *серце Бернса* – розглядаємо як один із яскравих прикладів утілення властивого українській поезії кордоцентризму, доповненого власне інтернаціоналізмом-антропонімом, яким є прізвище всесвітньо відомого шотландського поета.

Чи не найбільш виразними й естетично значущими в поезії В. Мисика є образи східних давніх авторів, твори яких він з любов'ю

перекладав. Особливе місце в цьому ряду посідає Омар Хайям, образ якого для поета став символом культурної спадщини, її негнучих цінностей та загальнолюдських ідеалів [див.: 6]. Йому присвячено окремо триптих «Хайям» (1965) і філософський роздум про сутність словесної творчості з погляду вічності «Омар Хайям» (того ж року). Великого поета автор називає серед тих, хто згас, але залишив слід у житті: *батьки, діди, учителі, Хайям*. У заключному вірші триптиха стверджується невмирущість думок як запоруки підтримки живого життя, протидія темноті і тлінності [4:159]. В іншому творі – «Омар Хайям» – слова митця порівнюються не з традиційною живою водою, а з *полум'ям в годину спраги та для полум'я сухою травою* [4:202]. Близький до Хайяма значущістю в сприйнятті В. Мисика давній таджицько-перський поет Рудакі, якому він присвятив вірш з однойменною назвою. Велич незабутнього митця втілено в образі старого платана, який *«Готовий захистить од бурі й грому – / І довести, що в обширі земному / Не все підвладне бистрині століть»* [4:141]. Говорячи про авторське збагачення мови художніх текстів шляхом уведення іншомовних лексичних одиниць, ми зосереджуємо увагу на культурологічно значущих одиницях: історичних номінаціях, іменах

діячів літератури, назвах їхніх творів, певних подій, відомих літературних персонажів тощо. Є підстави вважати, що ця частина лексичного складу набула інтернаціонального вжитку. До того ж звернення В. Мисика до цього лексичного шару не було простим запозиченням, а в єдності з національними мовними скарбами ці елементи ставали завдяки його творам набутокм вітчизняної поезії й української поетичної мови нашого часу.

Розглянуті нами художні мовні елементи переважно мають характер інтертексту, що, взаємодіючи з багатю палітрою засобів національної мови, виконують важливу естетичну функцію. Ми свідомі того, що торкнулися лише верхнього, зовнішнього шару інтернаціонального в поезії В. Мисика, зумовленого головним чином його мистецькими уподобаннями й досвідом. У системі засобів ідіостилю великого українського поета все значуще національне завжди доповнювалося глибоко осмисленими духовними надбаннями людства, і ця важлива ознака поезії В. Мисика потребує подальших, повніших і ґрунтовніших досліджень. Заслугує на увагу в цьому аспекті й мова поетичних перекладів В. Мисика як переконливе свідчення органічної взаємодії національного з інтернаціональним на рівні естетики словесного мистецтва.

Література

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / В. В. Акуленко — Х. : Изд-во Харьковск. ун-та, 1972. — 216 с.
2. Боровий В. Він виростав із глибин : [післяслово] / Василь Боровий // Мисик В. О. Чорнотроп : Вибране — Х. : Майдан, 2007. — С. 279–282.
3. Национальное и интернациональное в литературе, фольклоре и языке. — Кишинев : Штиинца, 1971. — 360 с.
4. Мисик В. О. Чорнотроп : Вибране / Упоряд. І. Перепеляк, авт. передмови А. Перерва / Василь Мисик. — Х. : Майдан, 2007. — 288 с.
5. Перерва А. Духовні верховіття : [передмова] / Анатолій Перерва // Мисик В. О. Чорнотроп : Вибране. — Х. : Майдан, 2007. — С. 3–8.
6. Синьоок Г. Василь Мисик у контексті неокласичних традицій / Г. Синьоок // Вісник Черкаського ун-ту. Серія : Філологічні науки. — 2005. — Вип. 76. — С. 63–71.
7. Соловей Е. Українська філософська лірика : навч. посібник із спецкурсу / Елеонора Соловей. — К. : Юніверс, 1999. — 368 с.
8. Українська мова. Енциклопедія. — Вид. 3-тє, зі змінами і доп. — К. : Вид-во «Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана», 2007. — 856 с.